

datum: 24 november 2025

VVSG-standpunt over 'Conceptnota deontologie en integriteit'

Samenvatting standpunt:

De VVSG erkent en waardeert de ambitie van de Vlaamse Regering om deontologie en integriteit in de lokale politiek te versterken. Lokale mandatarissen moeten hun taak in vertrouwen kunnen opnemen, met een duidelijk kader dat zowel burgers als politici houvast biedt. Een goedwerkende deontologische commissie kan daarbij een positieve rol spelen als forum voor reflectie, bewustwording en zelfcorrectie.

Tegelijk roept de conceptnota vragen op: Moet er niet meer vertrouwen zijn in de lokale besturen om zelf die keuzes te maken? Hoe vermijden we dat klachtenprocedures leiden tot politisering of willekeur? Hoe waarborgen we de bescherming van mandatarissen die het voorwerp zijn van een klacht? Hoe dit concept juridisch waterdicht vertalen?

De VVSG pleit voor een evenwichtige aanpak waarin ondersteuning en vertrouwen centraal staan, en waar regelgeving en praktijk elkaar versterken. Ze vraagt uitdrukkelijk om betrokken te worden bij de uitwerking van de aanpassing van deze bepalingen in het decreet lokaal bestuur zodat de wens van de Vlaamse regering in een voor de lokale besturen werkbare regeling wordt omgezet.

1. Situering

Op 3 oktober 2025 keurde de Vlaamse Regering een conceptnota goed over deontologie en integriteit. De nota bouwt voort op de eerdere opgelegde verplichtingen voor lokale besturen: het invoeren van een deontologische code (2019) en het oprichten van een deontologische commissie (2023). Nu worden nieuwe decretale stappen aangekondigd. De belangrijkste zijn dat:

- Iedere burger klachten zal kunnen indienen bij de deontologische commissie;
- Elke klacht op de agenda van de commissie moet komen;
- De commissie minstens twee keer per bestuursperiode de deontologische code moet evalueren;
- De commissie enkel kan adviseren, bij voorkeur bij consensus en anders met vermelding van meerderheids- en minderheidsstandpunten;
- Een nieuwe tuchtgrond 'ernstige deontologische inbreuk' wordt ingevoerd voor de raadsvoorzitter, de schepenen en de burgemeester;
- Er een jaarlijkse rapportering is op de deontologische commissie over het organisatiebeheersingssysteem.

De VVSG deelt de analyse dat integriteit blijvende aandacht verdient. Burgers verwachten van hun bestuurders een zorgvuldige en integere aanpak. Een deontologische code kan daarbij een houvast zijn: wie weet wat niet kan, weet ook beter wat wél kan. Ze moet dus vooral een instrument zijn van bescherming, bewustwording en reflectie, niet van sanctionering of heksenjacht. In die geest werden de commissies de voorbije jaren in de meeste besturen opgezet. Toch merken we ook dat ze nog niet volledig tot hun recht komen en soms de perceptie van politieke afrekening meedragen.

De uitdaging bestaat erin om dit instrument verder te versterken, op maat van de lokale noden en op een manier die vertrouwen uitstraalt en die uitvoerbaar is voor alle besturen, groot en klein.

2. Analyse

2.1. Positieve uitgangspunten

De VVSG deelt het uitgangspunt van minister Crevits: lokale mandatarissen moeten hun mandaat in volle integriteit kunnen uitoefenen, in eer en geweten en met het algemeen belang voor ogen. Een sterke deontologische cultuur is essentieel om het vertrouwen van burgers in hun bestuur te behouden en te versterken. De deontologische commissie kan daartoe bijdragen

De VVSG waardeert voorstellen die ertoe bijdragen dat integriteit lokaal expliciet op de agenda blijft. Het is goed dat deontologische commissies niet enkel reactief maar ook reflectief werken, bijvoorbeeld door de code twee keer per legislatuur te evalueren. Dat houdt het thema levendig. Al is het uiteindelijk de gemeenteraad die het laatste woord heeft. Het is immers de raad, en niet de commissie, die de code goedkeurde. Vanuit de VVSG zullen we goede praktijken verspreiden zodat deontologische commissies van elkaar kunnen leren en een sterke werking kunnen ontwikkelen.

Het opnemen van zowel meerderheids- als minderheidsstandpunten in adviezen is een garantie op nuance. Dat is een erg goede zaak.

Ook de decretale bevestiging van de mogelijkheid om niet-raadsleden in de commissie te laten zetelen kan een meerwaarde bieden: expertise wordt binnengebracht, en tegelijk wordt de commissie minder partijpolitiek gekleurd. In sommige deontologische commissies wordt er daarom reeds gewerkt met experts.

Deze elementen kunnen bijdragen aan een cultuur van preventie en bewustwording. Als de commissie goed werkt, kan zij (zeker bij de mandatarissen) de neiging temperen om klachten meteen via de pers of sociale media te ventileren. Dat is in ieders belang: zowel de betrokken mandatarissen, die beschermd worden tegen reputatieschade door onbewezen aantijgingen, als de burger, die kan rekenen op een serene en zorgvuldige behandeling.

2.2. Vragen en bedenkingen

2.2.1. Klachtrecht voor iedereen

Een van de meest ingrijpende wijzigingen is de uitbreiding van het klachtrecht tot 'eenieder'. Vandaag kiezen de gemeenteraden zelf wie klachten kan indienen bij de deontologische commissie. In veel gemeenten (en in het VVSG-model) is het een bewuste keuze om dit recht te beperken tot mandatarissen of de algemeen directeur, net omwille van de omzichtigheid die zulke klachten vergen. De redenering is eenvoudig: wie een ernstige klacht heeft, vindt de weg naar het lokaal bestuur en zo komt het probleem intern op de agenda.

Door dit open te trekken naar iedereen, lost men weinig op, maar vergroot het risico op overbelasting en reputatieschade. Want ook als klachten ongegrond blijken, blijft vaak de perceptie hangen: 'waar rook is, is vuur'. We moeten vermijden dat deontologische commissies zich moeten buigen over beschuldigingen en klachten die als doel hebben

om iemands naam, imago of geloofwaardigheid aan te tasten.

Gemeenteraden zouden zelf de keuze moeten kunnen maken om burgers al dan niet rechtstreeks toegang te geven. Het kan helpen om te leren van de ervaringen van andere besturen

Hier rijst een fundamentele vraag: hoe vermijden misbruik van het klachtrecht voor politieke afrekeningen of door beroepsklagers? En waarom geldt dit principe enkel voor lokale en provinciale mandatarissen, en niet voor Vlaamse parlementsleden of ministers?

2.2.2. Verplichte behandeling van elke klacht

De verplichting om elke klacht op de agenda te plaatsen is geen goede zaak. Zeker in de grotere gemeenten en/of besturen met 'beroepsklagers' kan dit de commissies overstelpen. Tot nu toe kon men ervoor kiezen om eerst de ingediende klachten te laten screenen door bijvoorbeeld de algemeen directeur en de voorzitter van de deontologische commissie. Duidelijk ongegronde klachten konden dan (als men dat lokaal zo regelde) niet behandeld worden. Door deze mogelijkheid te schrappen wordt de commissie een loket dat alles moet bespreken, hoe vaag of absurd ook.

Dat schept niet alleen een zware werklast (niet in het minst voor de raadsleden die nu al zoveel tijd investeren), het kan ook het vertrouwen ondergraven. Burgers zullen verwachtingen koesteren die de commissie moeilijk kan inlossen. Bovendien wordt geen enkele rem ingebouwd tegen het systematisch viseren van een bepaalde mandataris. Moeten commissies werkelijk elke klacht opnieuw behandelen, ook al gaat het telkens om dezelfde aantijgingen tegen dezelfde persoon?

2.2.3. Nieuwe tuchtgrond

De conceptnota stelt voor om een 'ernstige deontologische inbreuk' als bijkomende tuchtgrond op te nemen voor uitvoerende mandatarissen en de raadsvoorzitter. De VVSG begrijpt waarom deze tuchtgrond zou worden ingevoerd maar heeft volgende bedenkingen.

In de eerste plaats is de formulering vaag. Wat precies als 'ernstig' moet worden beschouwd, is onvoldoende duidelijk. Juridische onzekerheid is net in dit domein bijzonder gevaarlijk: tuchtregels zijn bijzonder ingrijpend. Ze moeten duidelijk, voorspelbaar en rechtszeker zijn en mogen nooit willekeur mogelijk maken. Een heldere en onderbouwde toelichting met concrete voorbeelden in de memorie van toelichting is essentieel.

Maar fundamenteeler: de VVSG is bezorgd dat de nieuwe tuchtgrond (net zoals de reeds bestaande) enkel gericht is op uitvoerende mandatarissen en de raadsvoorzitter. Zolang er ook geen sluitstuk bestaat voor raadsleden die zelf deontologische inbreuken begaan, creëert men een ongelijk speelveld. Het kan niet dat enkel uitvoerende mandatarissen en de voorzitter geconfronteerd worden met tuchtrecht, terwijl raadsleden bij vergelijkbare inbreuken volledig buiten schot blijven. Aangezien raadsleden rechtstreeks door de kiezer worden gekozen, is het aan de kiezer om elke zes jaar de raadsleden al dan niet vertrouwen te geven. Zijn decretale tuchtmaatregelen tegen hen dan helemaal niet mogelijk? Een uitbreiding van het tuchtrecht zonder een evenwichtige regeling voor alle mandatarissen geeft aanleiding tot bezorgdheid en doet vragen rijzen over de gevolgen.

2.2.4. De commissie en het organisatiebeheersingssysteem

De koppeling met het organisatiebeheersingssysteem kan (zeker theoretisch) een meerwaarde hebben: commissies kijken dan niet enkel naar klachten, maar ook structureel naar integriteitsrisico's. Ook voor vermeende inbreuken waarbij personeelsleden betrokken zouden zijn, is het een meerwaarde wanneer de verschillende integriteitssystemen goed op elkaar afgestemd zijn. Toch is hier voorzichtigheid geboden. Het organisatiebeheersingssysteem is de verantwoordelijkheid van de algemeen directeur. Het overlaten van de beoordeling aan een commissie van politici kan leiden tot rolverwarring.

2.2.5. Lokale autonomie onder druk

Een van de sterkste uitgangspunten in de relatie tussen Vlaanderen en de lokale besturen is vertrouwen in de autonomie. Net op dit punt wringt de conceptnota. Taken worden strikt vastgelegd en keuzes worden van bovenaf opgelegd. Daardoor verdwijnt een groot deel van de vrijheid om zelf de commissie lokaal in te richten. Dan rijst de terechte vraag hoe serieus het vertrouwen in lokale autonomie echt is, als tegelijkertijd de regels zo gedetailleerd worden voorgeschreven.

De VVSG werd op geen enkele wijze betrokken bij de totstandkoming van de conceptnota. Pas na goedkeuring van de conceptnota door de Vlaamse regering werd de VVSG hierover gecontacteerd. Dat is betreurenswaardig.

2.2.6. Ondersteuning ontbreekt

De conceptnota legt veel nieuwe verplichtingen op, maar voorziet nauwelijks of niet in ondersteuning. Hoe moet een gemeente - die niet altijd over veel juridische expertise of expertise op vlak van integriteit beschikt - deze regels uitvoeren? Welke vorming of begeleiding komt er voor commissieleden die plots ook over rapporten over het organisatiebeheersingssysteem moeten oordelen of over de gegrondheid van een klacht?

De minister ziet dit als een opdracht van de lokale besturen, maar biedt zelf geen middelen of opleiding. Dat is een gemiste kans. Als het doel werkelijk is om integriteit structureel te versterken, zou investeren in deskundigheid en uitwisseling van goede praktijken veel meer effect hebben dan bijkomende verplichtingen.

De VVSG heeft reeds een tekst met een van model deontologische code ter inspiratie. We zien dat vele lokale besturen deze tekst goed gebruiken. We zullen zulke inspirerende teksten en modellen, bijvoorbeeld i.v.m. de evaluatie van de code, blijven aanbieden. Het kan een zekere kwaliteit en uniformiteit ten goede komen.

3. Tot slot

De VVSG deelt de overtuiging dat deontologie en integriteit essentieel zijn voor een geloofwaardige politiek. Vertrouwen win je echter niet door bijkomende procedures op te leggen, wel door cultuur en mentaliteit te versterken. De VVSG vraagt dan ook aan de Vlaamse Regering om hierover verder in gesprek te gaan. De VVSG pleit om bij de vertaling van deze conceptnota in regelgeving verder te werken op de goede uitgangspunten, maar ook om aanpassingen te doen waaruit wel blijkt dat er vertrouwen is in de lokale besturen. We willen een kader dat:

- meer ruimte laat voor lokale autonomie;

- in duidelijkere waarborgen voorziet voor mandatarissen;
- een sluitstuk biedt voor alle mandatarissen;
- investeert in ondersteuning, vorming en uitwisseling van goede praktijken.

De VVSG neemt het initiatief om in 2026 een studiemiddag over het onderwerp te organiseren met experts en ervaringsdeskundigen en gaat over dit thema ook uitgebreid in gesprek met haar leden. Ze blijft ook inzetten op onderlinge ervarings- en kennisdeling over de werking van de deontologische commissie. Dat moet leiden tot een gedragen visie over lokale deontologie en integriteit die verder gaat dan regels alleen. Alleen zo kan de deontologische commissie uitgroeien tot wat ze bedoeld is: geen instrument van afrekening, maar van reflectie, bescherming en zelfcorrectie, in dienst van een integer en geloofwaardig lokaal bestuur.